

КАРЕЛ ЧАПЕК
РАЗКАЗ ЗА ЕДИН
КАСОРАЗБИВАЧ И ЗА ЕДИН
ПОДПАЛВАЧ

Превод от чешки: Светомир Иванчев, Григор Ленков, 1966

chitanka.info

— Точно така е — каза господин Илек, — ако не умееш, по-добре не се залавяй да крадеш. Това го казваше и Балабан, касоразбивачът, последната проява на когото беше разбиването на касата на фирмата „Шоле и компания“. Тоя Балабан значи беше един културен и благоразумен крадец; той беше и по-възрастен, а няма съмнение, че опитът има голямо значение. У младия човек преобладава хазартът, то вярно, че с кураж се постига много нещо, но когато човек влезе в години и започне да разсъждава, тогава обикновено куражът се изпарява и той се залавя на работа само след зряло обмисляне. Това важи и в политиката, и изобщо във всичко.

Та Балабан казваше, че всяка работа си има своите правила; а колкото се отнася до неразбиваемите каси, то касоразбивачът трябало да работи винаги сам, защото не можел да се осланя на никого. Освен това никога не трябало да се застоява продължително на едно място, защото свойственият му начин на работа в края на краищата щял да го издаде; най-сетне той трябало да върви в крак с времето и да овладява всяка новост в специалността; наред с това обаче той трябало да се придържа о традицията и да не изпъква много над средното равнище, защото колкото повече хора работят по един определен начин, толкова повече се затруднявала работата на полицията. Ето защо Балабан си служеше с лост, въпреки че имаше електрическа бормашина, а умееше да борави и с терmit. Той казваше, че няма смисъл човек да проявява излишно тщеславие и честолюбие и да се залавя с модерните бронирани сейфове; той предпочитал да работи със старите и солидни фирми, които имат стари стоманени каси и в тях истински пари, а не никакви си чекове. Да, той беше човек със стабилен характер и солидни убеждения. Освен това той търгуваше със стари месингови предмети, занимаваше се с посредничество при покупко-продажби на недвижими имоти, препродаваше коне и изобщо в материално отношение не беше зле. Та тоя Балабан значи казваше, че ще се залови само с още една каса, но че това щяла да бъде работа по мерак, младите щели да зяпнат. Главното, според него, не било да се задигнат много пари; главното, както казваше Балабан, било да не те хванат.

Последната каса значи, която си избра тоя Балабан, беше на фирмата „Шоле и компания“, нали знаете оная фабрика в Бубни. Но работата, която свърши там, беше наистина мераклийска; на мене ми разказа за нея един полицейски агент, някой си Пищора. Балабан

влязъл откъм двора, както доктор Витасек, но трябало да снеме решетката; истинско удоволствие било да се види чистата му работа — казваше Пишора, извадил решетката, без да разкърти, без да напраши, просто майсторска работа. А пък колкото се отнася до касата, там, където започнал, там я и отворил, без да я пробива на различни места; нямало по нея нито една излишна дупка или резка, нито драскотина и боята на касата никъде не била олющена. Виждало се, казваше Пишора, с каква любов си е вършил работата този човек. То затова и касата сега се намира в музея по криминалистика, заради майсторската работа на Балабан. След това Балабан извадил парите, около шестдесет хиляди, изял парчето сланинка и къшея хляб, които носел със себе си, и си отишъл пак през прозореца; Балабан обичал да казва, че военачалникът и касоразбивачът трябало да се погрижат предварително преди всичко за отстъплението. След това занесъл парите на братовчедката си, инструментите скрил у някой си Лизнер, приbral се вкъщи, почистил си дрехите и обувките, измил се и си легнал да спи като всеки порядъчен човек.

На сутринта, нямало още осем часа, някой чука на вратата и вика:

— Господин Балабан, отворете!

Балабан се учудил кой може да бъде това, но със спокойна съвест отишъл да отвори; нахълтали двама полицаи и с тях агентът Пишора. Не зная вие познавате ли го — той е един такъв възниসък човечец, зъбите му като на катерица, така че лицето му постоянно е ухилено. Той бил на времето си погребален факлоносец, но си загубил хляба, защото по погребенията всички хора се смеели неудържимо, като го гледали как пристъпя важно-важно пред ковчега и така шегаджийски се зъби. Аз съм забелязал, че мнозина се хият само от смущение, просто не знаят какво да правят устата си, както други не знаят какво и къде да дяват ръцете си. Затова хората се и усмихват така старателно, когато говорят с някой големец, например с държавен владетел или с президента; то не е толкова от радост, колкото по-скоро от смущение. Но ето че се отплеснах.

Когато видял двамата стражари и Пишора, Балабан се развикал в справедливо негодувание:

— Какво ште ще домъкнали? Никак не ще ми дотрябвали. — И сам се учудил как фъфли.

— Няма нищо, господин Балабан — ухилил се Пищора, — та ние идем само да ви видим зъбите — и се насочил право към едно шарено канче, в което Балабан слагал нощно време изкуствените си челюсти — веднъж, когато трябало да скочи от един прозорец, той си изкъртил почти всички зъби. — Нали така, а, господин Балабан — казал му с насмешка Пищора, — много загубена работа са тия, изкуствените зъби; докато сте пробивали касата, изкуствените челюсти са се мърдали в устата ви и за да не ви пречат, вие сте ги извадили и сте ги сложили на бюрото; хубаво, ама то е било прашно — та вие би трябало да знаете колко прах има по тия канцеларии. И затова няма защо да се сърдите на нас, господин Балабан, не можем да не дойдем да ви потърсим, след като сме открили такава следа от изкуствени челюсти. Трябало е да избършете предварително прахта.

— Тюх да му ще не види — учудил се Балабан. — Но знаете ли, Пищора, казват, че една грешка може да направи и най-изпеченият мошеник, не е ли така?

— Само че вие направихте две — озъбил му се Пищора. — Ехе, достатъчно беше да хвърлим само един поглед и веднага си рекохме, че това сте вие, и знаете ли защо? Всеки свестен крадец ще се изтакова, с извинение, на мястото на кражбата, за да не го хванат: има такова доверие. Само че неверниците и дървените философи като вас не вярват в тия работи; вие си мислите, че за всичко е достатъчен умът. И ето ви последиците. Да, господин Балабан, който неумее да краде, по-добре да не се залавя.

— Има някои хора, каквото похванат, с всичко се справят — замислено каза господин Мали, — просто ей така, удава им се. Едно време бях чел за един подобен случай, може да сте чули, в Щирдия. Там имало един майстор-сараф, на име Антон, а по презиме Хубер ли беше, Фогт ли, или Майер, не знам вече, ама немско име беше. Та тоя сараф имал имен ден, тъкмо били седнали на празничната трапеза — ама то празничната им трапеза да не мислите, че е кой знае какво, то в Щирдия не е като у нас. Аз поне съм чувал, че там ядат и конските кестени. Седи си значи сарафът, след като се наобядвал, заобиколен от семейството си, а по едно време някой чука на прозореца:

„А бе съседе, какво правиш ти, бе, покривът ти се е запалил над главата, бягайте, живи ще изгорите!“

Сарачът изхвръква навън и какво да види, покривът наистина в пламъци. То се знае, децата започват да пищят, жената, разплакана, грабва и изнася навън часовника — трябва да ви кажа, че съм виждал досега маса пожари и интересното е, че хората в такива моменти се объркват и започват да изнасят съвсем излишни неща, грабнат я будилника, я мелничката за кафе, я кафеза с канарчето; и едва когато е станало късно, ще се сетят, че са оставили вътре старата баба, дрехите и маса други нужни неща. Но слушайте какво става по-нататък. Събират се хора и започват да си пречат един на други в гасенето; след това идват пожарникарите — а те, преди да се заловят на работа, трябва да се преоблекат; докато се пригответ, пламнала и съседната къща и до вечерта изгорели съвсем петнайсет къщи. Ако искате да видите истински пожар, трябва да идете на село или в някое малко градче; в големия град пожарът не е пожар, там по-интересни са фокусите на пожарникарите, отколкото самата стихия. Най-хубаво е, когато ви се случи сам да участвувате в гасенето, а още по-приятно е, ако можете да давате съвети на другите как да гасят. Да гасиш, това е истинско удоволствие, гледаш как всичко съска и пращи, просто кеф и половина; виж, да носиш вода от реката, това вече е друга работа, не е приятно. А бе, той, човекът, е интересно същество, като му се случи да наблюдава някое бедствие, като че ли го обзema желание бедствието да бъде по-голямо. Стихийното бедствие, стихийният пожар и стихийното наводнение като че ли довеждат човека в екзалтация; просто той има чувството, ако може да се каже така, че е изтеглил големия късмет. Или пък може би това е никакво езическо благоговение пред стихията, де да знам.

На следния ден, какво ще ви разправям, гледката — истинско пожарище: пожарът е красиво нещо, но пожарището, пепелището след това е ужасно; също е и с любовта. Човек стои безпомощен, гледа и си мисли, че никога вече няма да може да се съвземе. Случил се там един млад полицай, дошъл бил да проучи каква е причината за пожара.

— Господин старши — обръща се към него сарачът Антон, — бас държа, че това е работа на някой злосторник; как можа да се случи, та точно на имения ми ден, и то тъкмо когато обядваме? Ама не мога да разбера защо, защо ще ми отмъщава някой, та аз никому нищо лошо не съм сторил, а пък колкото до политиката, стоя си на страна, не се

занимавам с такива работи. Та искам да ви кажа, не мога да си представя кой може толкова да ме мрази, че да направи това нещо.

Било пладне и слънцето приличало; стражарят ходи из пожарището и си мисли; иди сега и разбери как е пламнало всичко.

— Господин Антон — казва той по едно време, — какво е онova там, дето блести на гредата?

— Там имаше капандура — казал сарачът, — трябва да е някой гвоздей.

— Не ми се вижда да е гвоздей — отвръща полицаят, — изглежда на огледалце.

— Отде ще се вземе там огледалце — казва сарачът, — та там на тавана имаше само слама.

— Огледалце е, ще видите — казва полицаят, — ей сега ще ви го покажа.

Подпрял той една стълба на обгорялата греда, изкачил се по нея и казва:

— А бе господин Антон, то не било нито гвоздей, нито огледалце, ами едно кръгло стъкълце, завинтено за гредата. За какво ви е тая работа?

— Че знам ли аз — отговорил сарачът, — децата трябва да са си играли.

Но изведенъж полицаят, както разглеждал стъкълцето, изревал:

— Ох, мамата му, че то пари, бе! Какво е това? — И заопипвал носа си.

— Гледай ти, пущината му с пущина — изревал той за втори път, — сега пък ме опари по ръката. Я подайте насам някаква книга, господин Антон!

Сарачът му подал един лист от бележника си и полицаят го сложил под стъкълцето на известно разстояние.

— Така значи — казва той след малко, — сега ми е ясна работата, господин Антон. — И слиза от стълбата и тика листа пред очите на сарача: в средата на листа прогорена дупчица, още дими.

— Ясно ли ви е, господин Антон — казва полицаят, — това стъкълце е двойно изпъкнала леща или, с други думи, лупа; интересно само кой я е завинтил за гредата точно над купчината слама; да не съм човек, господин Антон, ама който го е направил, няма да му се размине само така.

— Гледай ти завързана работа — казва сарачът, — че ние вкъщи никога не сме имали увеличително стъкло, чакай — извикал той изведнъж. — Чакайте, имах един чирак, Сеп го викаха, и все с такива работи си играеше! Затова го и изгоних, че не го биваше за сериозна работа, главата му беше пълна с глупости и разни фокуси! Дали пък не е тоя проклетник? Ама не може да бъде, господин старши. Та аз го изгоних, беше началото на февруари; бог го знае къде е сега, оттогава не се е мяркал насам.

— Ще видим, ще разберем дали е негова лещата — казва полицаят. — Господин Антон, бийте една телеграма до града да изпратят още двама полицаи; лещата да не се пипа от никого. Най-напред да намерим момчето!

Разбира се, намерили го; той бил чирак сега при един майстор на кожени чанти в друго селище; и щом само полицаят влязъл в работилницата, момчето цялото се разтреперило.

— Сеп — викнал му полицаят, — на тринайсти юни къде беше?

— Тука, къде ще бъда — изпелтечило момчето, — аз съм тук от петнайсти февруари и не съм мърдал оттук, питайте, когото искате.

— Вярно е — казал майсторът му, — аз съм му свидетел, защото той живее у мене и ми гледа най-малкото дете.

— Хай, мама му стара — казва полицаят, — значи не може да бъде той.

— А за какво го търсите? — попитал кожарят.

— Ами — казва полицаят — бяхме го заподозрели, че на тринайсти юни ей там на майната си е запалил къщата на сарача Антон, покрай която изгоря половината село.

— На тринайсти юни, казвате? — погледнал го майсторът изненадан. — Интересна работа, на тринайсти юни момчето ме попита: „Коя дата сме днес? Тринайсти юни? Антонов ден, нали? Аз ви казвам, че днес някъде ще се случи нещо.“

В същия момент момчето Сеп скочило и се опитало да си плюе на петите; но полицаят вече го бил хванал за яката. След това по пътя момчето си признало: яд го било на майстор Антон, задето сарачът го биел като псе заради неговите опити; искал да му отмъсти и затова изчислил къде ще стои слънцето точно на обяд на тринайсти юни, имения ден на майстор Антон, и нагласил лещата така, че да запали сламата, докато той самият в този момент щял да бъде кой знае къде;

всичко това той нагласил още през февруари и след това напуснал сарача.

И знаете ли, след това повикали един астроном чак от Виена, за да види лещата, и той ахнал, като видял колко точно била нагласена тъкмо за слънчевата кулминация на тринайсти юни. Казал, че това петнайсетгодишно момче проявило изумителна сръчност, като се има предвид, че не е разполагало с никакви астрономически уреди за измерване на ъгли. Не зная какво е станало по-нататък с тоя Сеп; но си мисля какъв астроном или физик би могъл да стане той уличник. Та той би могъл да бъде втори Нютон, той проклетник, или... Но в живота пропадат толкова изобретателни хора, такива прекрасни дарования. Знаете ли, хората имат търпение да търсят елмази в пясъка или перли в морето; но да потърсят в хората редките и особени дарове от бога, за да не се затрият, това и през ума не им минава. И колко жалко!

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.